

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Vår ref.:

Deres ref.:

Dato:

11/2326- 7- REP

03.04.2012

Innspill til Handlingsplan mot voldtekt

Likestillings- og diskrimineringsombudets innspill til ny handlingsplan mot voldtekt

1. Innledning

Likestillings- og diskrimineringsombudet er fornøyd med at Regjeringen skal utarbeide en handlingsplan på voldtekt og takker for muligheten til å komme med innspill.

Likestillings- og diskrimineringsombudet fører tilsyn med at norsk rett og forvaltningspraksis er i samsvar med forpliktelsene Norge har etter FNs Kvinnekonvensjon. Ombudets innspill tar

derfor utgangspunkt i de forpliktelsene Norge har etter denne konvensjonen. Vi tar ikke sikte på å gi noen uttømmende liste over temaer og tiltak, og vil i hovedsak konsentrere oss om temaer vi har arbeidet med i forbindelse med vårt konvensjonstilsyn. Ombudet mener det fortsatt er store utfordringer blant annet når det gjelder holdninger til voldtekt og voldtekts ofre, rettsvesenets behandling av voldtektssaker og oppfølging av ofre i etterkant av voldtekt.

Ombudet legger til grunn at Regjeringen bruker Kvinnekonvensjonen og Kvinnekomiteens generelle anbefalinger og konkluderende bemerkninger aktivt ved utarbeidelsen av handlingsplanen mot voldtekt, se blant annet FNs Kvinnekomité's generelle anbefaling nr. 19 pkt. 24.

Det følger av KDK artikkel 2 at konvensjonspartene er forpliktet til å avskaffe kvinneediskriminering. Konvensjonspartene er blant annet forpliktet til *"å skaffe et rettsvern om kvinners rettigheter på like fot med menns..."*¹ og å *"treffe alle tiltak som er nødvendige, også i lovs form, for å endre eller oppheve eksisterende (...) praksiser som innebærer diskriminering av kvinner"*.² Ifølge Kvinnekomiteens generelle anbefaling nr. 19 skal vold mot kvinner anses som kvinneediskriminering i KDKs forstand. Statene er forpliktet til å forebygge, etterforske og straffeforfølge kjønnsbasert vold, herunder voldtekt.

Bekjempelsen av feilaktige stereotyper og fordommer er vesentlig i arbeidet mot diskriminering av kvinner. I generell anbefaling nr. 25 har Kvinnekomiteen uttalt at dette er en av tre sentrale forpliktelser under konvensjonen.³ Forpliktelsen følger av artikkel 2(f) og 5(a)⁴. KDK artikkel 5 (a) lyder:

"Konvensjonspartene skal treffe alle egnete tiltak for å endre menns og kvinners sosiale og kulturelle atferdsmønstre med sikte på å avskaffe fordommer og skikk og bruk og all annen praksis som bygger på forestillingen om at det ene kjønn er mer eller mindre verd enn det andre, eller på stereotype roller for menn og kvinner".

Ombudet etterlyser et sterkere fokus på stereotyper og fordommer både i det forebyggende arbeidet mot voldtekt og i strafferettspleien, og ber om at tiltak for å motarbeide stereotyper og fordommer som kan bidra til seksualisert vold mot kvinner får nødvendig oppmerksomhet i handlingsplanen.

---

¹ KDK artikkel 2 c)

² KDK artikkel 2 f)

³ Kvinnekomiteens generelle anbefaling nr. 25

⁴ Konvensjonspartene har i tillegg en plikt til å avskaffe stereotyper innenfor utdanning, jf. artikkel 10 (c).

Samtidig vil ombudet påpeke at vi er bekymret for at ikke flere av Voldtektsutvalgets forslag er fulgt opp. Bevissituasjonen i voldtektssaker er vanskelig, og det er avgjørende at det tas grep for å forbedre etterforskning og bevissituasjonen i voldtektssaker.

2. Ordlyden i straffeloven § 192

FNs Kvinnekomité har i sine konkluderende bemerkninger pkt. 24 b til Norges åttende rapport anbefalt Norge å endre voldtektsdefinisjonen i straffeloven. Etter ombudets vurdering er ordlyden i straffeloven § 192 egnet til å gi kvinner et integritetsvern i tråd med internasjonale forpliktelser. Det følger av blant annet straffelovens forarbeider at både "vold", "truende atferd" og "ute av stand til å motsette seg handlingen" er relative begreper som skal tolkes ut fra fornærmedes forutsetninger, og det er dermed rom for å tolke voldtektsbestemmelsen svært vidt. Samtidig vil ombudet oppfordre til et bevisst forhold til den internasjonale utviklingen på området. Ombudet oppfordrer herunder myndighetene til å ha en voldtektsdefinisjon som ligger så nært som mulig opp til de standarder FNs Kvinnekomite og Europarådskonvensjonen om vold mot kvinner og vold i nære relasjoner setter.

Forslag til tiltak:

- a) Det må foretas en løpende vurdering av om voldtektsbestemmelsen er i samsvar med internasjonal utvikling på området.

3. Stereotypier og fordommer

3.1 Bekjempe stereotypier i befolkningen, og særlig blant unge, for å forebygge og avdekke overgrep

Både såkalte overfallsvoldtekter, relasjonsvoldtekter og voldtekt mot forsvarsløs person faller innunder straffeloven § 192 om voldtekt. Verken lovteksten eller lovens forarbeider tilsier at den ene formen for voldtekt skal straffes strengere eller anses som mer straffverdige enn de andre. Tvert i mot presiserer departementet i forarbeidene til ny straffelov (ot.prp. nr. 22 (2008-2009)) at det ikke skal være et slikt skille. Likevel viser gjennomgang av rettspraksis og undersøkelser om holdninger til voldtekt i befolkningen at slike skiller eksisterer.⁵ Ombudet mener at myndighetene i for liten grad har forsøkt å få bukt med feilaktige forestillinger om

---

⁵ Hvem bryr seg? En rapport om menns holdninger til vold mot kvinner". Amnesty International Norge og REFORM – ressursenter for menn (2007)

voldtekter og voldtekts ofre, og mener at tiltak rettet mot bekjempelsen av stereotypier bør få nødvendig plass i en handlingsplan mot voldtekt. Ombudet vil i det følgende presisere nærmere på hvilken måte vi mener dagens holdninger til voldtekt kan være skadelige for kvinners rettsvern, se også pkt 3.2 nedenfor.

Ombudet viser til Kvinnekomiteens konkluderende merknad nr. 21, og støtter komiteens bekymring for at utbredelsen av seksualiserte og pornografiserte fremstillinger av kvinner i reklame og medier kan bidra til utbredelsen av særlig overgrep fra kjent person, og videre at det kan svekke jenters og kvinners rettssikkerhet i tilfeller der utsatte for seksuelle overgrep velger å anmelde forholdet. I kvinnekomiteens generelle anbefalinger nr. 19, pkt. 12 omtaler komiteen utbredelsen av pornografi som en av flere årsaker til vold mot kvinner, og i merknad pkt. 22 a, oppfordres myndighetene til å gjennomføre en studie av eventuelle sammenhenger mellom den stadige økningen av seksualiserte fremstillinger av jenter og kvinner i medier og reklame, og kjønnsbasert vold mot jenter og kvinner. Også Kvinnepanelet adresserer pornografiens rolle i sin rapport, og anbefaler at myndighetene jobber for å begrense omfanget av pornografi som et tiltak for å redusere antall seksualiserte overgrep mot jenter⁶.

I en studie om voldsutsatte barn og unge i Oslo fra 2009⁷, konkluderes det med at de alvorligste tilfellene av seksuelle krenkelser og overgrep skjer i kjærestereelasjoner. Videre viste undersøkelsen at det er en utbredt holdning blant ungdom at det ikke er viktig eller nødvendig at jenter samtykker til å ha sex. Denne rapporten gir viktig kunnskap om holdningene blant unge. Ombudet er bekymret for at slike holdninger fører til voldtekter. Videre viste Smette og Stefansens kvalitative undersøkelse av jenters oppfatning av overgrep, at jentene selv ofte ikke definerer overgrep som voldtekt, selv om overgrepet de har vært utsatt for omfattes av straffeloven § 192.8 Dette gjelder spesielt der overgrepet er rusrelatert eller begått av tidligere eller nåværende partner.

Både tidligere og nye undersøkelser av befolkningens syn på voldtekt viser at det er en utstrakt holdning i befolkningen generelt at ikke alle voldtekts ofre er like "verdige". Amnesty International og REFORMs undersøkelse av menns holdninger til voldtekt fra 2007, viste at 30 prosent av de spurte mente at en kvinne som er beruset helt eller delvis er ansvarlig dersom hun blir utsatt for seksuelle overgrep. Halvparten av de spurte mente at en kvinne som flørter åpenlyst helt eller delvis er ansvarlig dersom hun blir utsatt for overgrep og hver femte av de spurte mente at en kvinne helt eller delvis er ansvarlig for overgrepet dersom hun er kjent for å ha hatt flere partnere. DIXIs nye undersøkelse våren 2012 om nordmenns holdninger til voldtekter bekrefter at disse holdningene fortsatt eksisterer i betydelig grad i hele

---

⁶ http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Rapporter/2010/Kvinnepanelets_rapport_2010.pdf

⁷ Svein Mossige, Grete Dyb (eds), "Experiences of violence and sexual abuse among youth in Oslo", NOVA- Norwegian Social Research. 2009

⁸ Stefansen og Smette Stefansen og Smette i Tidsskrift som samfunnsforskning nr. 1 2006.

befolkningen.⁹ 27 prosent av de spurte i undersøkelsen mente at en beruset kvinne må dele skyld hvis hun blir med en person hun ikke kjenner hjem fra byen.

Ombudet er bekymret for det lave antallet voldtektsanmeldelser, og at dette blant annet kan henge sammen med holdninger som kommer frem i undersøkelsene referert til over. Selv om det har vært en økning i antallet anmeldelser de siste årene er mørketallene fortsatt svært høye.¹⁰

Forslag til tiltak:

b) Forskning på omfang og årsaker

- Det bør gjennomføres en egen nasjonal omfangsundersøkelse på voldtekt for å få mer kunnskap om omfang, årsaker og voldtektens konsekvenser, se FNs Kvinnekomites generelle anbefaling nr. 19 pkt. 24 c. Undersøkelsen bør omfatte en kartlegging av voldtekt blant kvinner som antas å være særlig sårbare for utsatthet og konsekvenser av voldtekt.
- I tråd med anbefalingene fra kvinnekomiteen, se pkt. 22 a), bør myndighetene bidra til økt kunnskap om årsaker og konsekvenser av vold mot kvinner, herunder eventuelle sammenhenger mellom seksualiseringen av jenter og kvinner, og seksualisert vold mot jenter og kvinner.

c) Informasjons- og holdningskampanjer rettet mot befolkningen

- Det bør iverksettes konkrete tiltak for å øke bevisstheten om hva som er en voldtekt i befolkningen generelt, herunder informasjonstiltak og større holdningskampanjer. Kampanjene bør blant annet informere om hvilke handlinger som omfattes av straffeloven § 192. Ombudet viser til Kvinnekomiteens konkluderende merknader, der komiteen ba Norge øke bevisstheten blant kvinner om at også voldtekt i ekteskapet er straffbart (pkt. 24 a).

---

⁹ Spørreundersøkelse om voldtekt gjennomført av DIXI og TNS Gallup 2012.

¹⁰ NOU 2008:4 Fra ord til handling s. 39

- Det bør særlig iverksettes omfattende informasjonskampanjer og holdningskampanjer som retter seg mot barn og ungdom gjennom kanaler ungdom bruker og på de arenaer ungdommer er, for eksempel sosiale medier.
- Det bør opprettes en egen internettportal om seksuelle overgrep der det legges ut informasjon om rettigheter, legges ut relevant forskning og så videre. Ombudet viser for øvrig til Voldtektsutvalgets forslag.

d) Forebyggingsarbeid i skolen

- Seksualundervisningen i skolen må styrkes. Ombudet mener Voldtektsutvalgets forslag til tiltak på forebygging i skolen er konkrete og gode og at disse bør gjennomføres i løpet av handlingsplanperioden (NOU 2008:4 pkt 7.6). Ombudet viser også til Kvinnepanelets forslag om å styrke seksualundervisningen i skolen, og å jobbe aktivt for å forebygge seksuell trakassering på skolen¹¹. Ombudet ønsker å fremheve viktigheten av at seksualundervisning må være obligatorisk, og at seksualitet og grensesetting bør være et eget kompetansemål også i den videregående skolen. Ombudet mener også at temauker om grensetting og seksualitet må bli obligatorisk.
- Helsesøstertilbudet ved skolene må styrkes og gjøres mer tilgjengelig. Voldtektsutvalgets forslag om at helsesøster bør nås via SMS eller e-post utenom faste kontortider bør følges opp.
- Alle profesjonsutdanninger som er rettet mot arbeid med barn og unge, herunder lærerutdanning, førskolelærerutdanning, lege- og sykepleierutdanningen, bør inneholde opplæring i temaer knyttet til vold og seksuelle overgrep.

e) Avdekking og rehabilitering

- Det bør opprettes hjelpetiltak som særlig retter seg mot ungdom, for eksempel etter modell av jentevakta i Trondheim, i alle landets byer. Disse må også gjøres kjent og tilgjengelig for ungdom i distriktene.
- Det må gis informasjon om hvilke rettigheter du har som voldtatt, herunder retten til gratis konsultasjon med bistandsadvokat for å vurdere anmeldelse av forholdet. Det bør gis informasjon om dette også på andre steder enn voldtektsmottakene, for eksempel på fastlegekontorer, nettsider, helsestasjonene, hos helsesøster, på oppslagstavler på skolene og så videre.

---

¹¹ http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Rapporter/2010/Kvinnepanelets_rapport_2010.pdf

3.2 Stereotypier og politiets rapport "Voldtekt i den globale byen"

Ombudet ønsker å vise til Oslo politidistrikts rapport «Voldtekt i den globale byen; Endringer i anmeldte voldtekter og seksualkultur i Oslo» fra 2011. Det henvises til rapporten både i media og fra politikerhold, og den har på den måten blitt en premissleverandør i den offentlige debatten om voldtekt. Ombudet er bekymret for at det i rapporten gjøres noen uheldige koplinger i analysen av betydningen av forholdet mellom kjønn og seksuelle praksiser. Ombudet er videre bekymret for politiets begrepsbruk, og til at inndelingen av voldtekter i ulike idealtyper kan føre til en gradering av voldtekter. Ombudet mener derfor at myndighetene bør være bevisst på hvordan denne rapporten brukes.

I rapporten brukes begrepet *overfallsvoldtekt* der gjerningsmannen er ukjent med offeret og der overgrepet skjer i et offentlig rom. Etter ombudets mening er det svært viktig å bruke begreper som står i overensstemmelse med selve handlingen, og overfall som sådan kan forekomme i alle typer voldtekter uavhengig av overgriperes relasjon til den han voldtar. Ombudet vil understreke viktigheten av at myndighetene opererer med begreper som er dekkende for *handlingen*, snarere enn å definere relasjonen mellom overgriper og offer.

Flere steder i rapporten stilles det spørsmål ved jenta eller kvinnens motiver for å anmelde. Forfatterne fremsetter blant annet en hypotese om at jenter som har vært med på eksperimentell sex i beruset tilstand, anmelder dette som voldtekt i etterkant i redsel for at kompromitterende materiale skal publiseres på nettet. Det hevdes videre at kvinner som er utsatt for det de kategoriserer som relasjonsvoldtekter, muligens motiveres til å gå til anmeldelse som en form for terapi i forlengelsen av et brutt forhold.

I rapporten understrekes det at jenter ikke skal gis ansvar for overgrepene de utsettes for. Samtidig er ombudet kritisk til at det i analysen er et fravær av mulige årsakssammenhenger mellom utbredelsen av seksuelle overgrep på den ene siden, og gutters seksuelle praksiser og ulike maskulinitetskulturer på den andre. Det er etter ombudets mening også uheldig at det i rapporten foreslås en rekke vikarierende motiver for å anmelde voldtekt. Snarere enn å bidra til å øke antall anmeldelser, kan dette bidra til å heve terskelen for anmeldelse ved en mistenkeliggjøring av motivene til jenter og kvinner som velger å anmelde forholdet.

Politiets rapport og debattene som har oppstått i kjølvannet av den, viser at vi fortsatt står overfor store utfordringer knyttet til forestillinger om årsakssammenhenger, og at kjønnsstereotypier spiller en viktig rolle både med hensyn til utbredelsen av seksuelle overgrep, og samfunnets håndtering av overgrepene.

Forslag til tiltak:

- f) Myndighetene bør gå gjennom hvilke begreper som brukes i forbindelse med voldtekt og utvikle en mal for hvilke begreper som skal brukes.

3.3 Bekjempe stereotypier i rettsvesenet

Ombudet mener at negative stereotypier til voldtekt og voldtekts ofre i rettsvesenet bør få en sentral plass i ny handlingsplan. Etter det ombudet kjenner til, foreligger det ingen gjennomgang av politiets arbeid med voldtektssaker som har fokus på stereotypier. Det foreligger imidlertid flere undersøkelser som viser at det er grunn til å være bekymret for at stereotypier virker inn på domstolenes behandling av voldtektssaker.

Studier av avgjørelser fra Høyesterett vedrørende straffeloven § 192 første ledd bokstav b viser at domstolen i flere avgjørelser sammenligner de såkalte «sovevoldtektene» med det domstolen omtaler som «tradisjonell voldtekt» og at voldtekt som begås uten vold nærmest automatisk anses for å tilhøre voldtektsbestemmelsens «nedre sjikt».¹² Ombudet er fornøyd med at departementet i senere forarbeider tar avstand fra slike holdninger, og at det er direkte uttalt og lovfestet at straffene for voldtekter etter straffeloven § 192 første ledd bokstav b må heves. Ombudet mener imidlertid at det er grunn til å følge med på hvordan dette håndheves i praksis, herunder om heving av minstestrafen fører til flere frifinnelser. Denne bekymringen er også tatt opp av Juryutvalget i NOU 2011:13.

Norge har ved flere anledninger fått kritikk av Kvinnekomiteen for det lave antallet domfellelser i voldtektssaker, sist i deres konkluderende merknader fra mars 2012. Ombudet er bekymret for at stereotypier knyttet til voldtekt kan ligge bak en rekke frifinnelser, og viser i den forbindelse til Riksadvokatens rapport nr 1/2007 og Nygårds undersøkelse av lagrettemedlemmers holdninger i et utvalg voldtektssaker. Undersøkelsen viste en utstrakt holdning blant lagrettemedlemmene som ble intervjuet at voldtekt er noe som begås av ukjente personer og ved bruk av omfattende vold. Dette korresponderer ikke virkeligheten, da de fleste voldtekter begås av en person vedkommende har en relasjon til.¹³ Riksadvokatens rapport 1/2007 viste at mange domfellelser fra tingretten endres til frifinnelser i lagmannsretten. En nylig foretatt undersøkelse foretatt av NRK viste det samme.¹⁴

Ombudet er videre bekymret for at slike holdninger også kan føre til at overgrep som er forsettlig voldtekt dømmes etter andre og mildere bestemmelser. En gjennomgang av

---

¹² Ertzeid, A. M. Straffeloven § 192 om voldtekt – et supplement til pensum i spesiell strafferett. Jussens Venner 06/2006. Ballangrud, A.J. En analyse av straffeloven §§ 192 og 193 og den tilhørende rettspraksis. Kvinnerettslig skriftserie 71/2007). Problemstillingen er også tatt opp i Ot.prp. nr. 22 (2008-2009).

¹³ Se blant annet DIXIs spørreundersøkelse om voldtekt mars 2012, som viste at 63 prosent av voldtektene i utvalget var begått av en offeret kjente.

¹⁴ <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/rogaland/1.8037507>

dommer om grov uaktsom voldtekt¹⁵ og straffeloven § 193 annet ledd (utnyttning av noens psykiske lidelse og psykiske utviklingshemming)¹⁶, viser at gjerningspersoner er dømt etter disse bestemmelsene til tross for at faktum i dommene tyder på at gjerningsbeskrivelsen i straffeloven §§ 192 første ledd er oppfylt.

Det er vanskelig å avdekke om det er stereotypier som fører til frifinnelser og at mildere bestemmelser anvendes isteden for voldtektsbestemmelsen. Voldtektssaker som ankes går for lagrette, og lagretten begrunner ikke sine kjennelser.¹⁷ Eventuell begrunnelse gis kun unntaksvis av fagdommere etter omstendighetene i saken. Etter ombudets syn kan dette reise spørsmål om statens forpliktelse til å bekjempe negative kjønnsstereotypier i KDK artikkel 5 overholdes. Ombudet viser i den forbindelse til FNs kvinnekommisjons avgjørelse i Vertido v The Philippines fra 2010. Av avgjørelsen går det tydelig frem at konvensjonspartene er forpliktet til å eliminere stereotypier om voldtekter og voldtekts ofre i domstolene, og at unnlatelse av å gjøre dette krenker kvinners rettssikkerhet. Saken gjaldt en frifinnende voldtektsdom. Begrunnelsen bak frifinnelsen var at fornærmede ikke hadde kjempet tilstrekkelig imot overgrepet. Kvinnekomiteen la til grunn at domstolen hadde bygget på en feilaktig stereotypi om voldtekts ofres oppførsel, og komiteen fant at Filippinene hadde brutt KDK artikkel 2 og 5.

Forslag til tiltak:

- g) Handlingsplanen bør inneholde tiltak rettet mot å heve kompetansen på seksuelle overgrep både blant fagdommere, meddommere og lagrettsmedlemmer i domstolene. De menneskerettslige forpliktelsene vedrørende vold mot kvinner og stereotypier, i blant annet KDK, bør få en sentral plass i opplæringen. Ombudet viser i den forbindelse til Kvinnekomiteens konkluderende bemerkninger til Norges åttende rapport pkt 24 c, der norske myndigheter anbefales å "*Train lay judges on the subject of violence against women*". Se også Kvinnekomiteens generelle

---

¹⁵ Ombudet mener det er grunn til å stille spørsmål ved subsumsjonen i følgende saker når det gjelder forsettlig/grovt uaktsom voldtekt: Rt. 2006 s. 471, LA 2006-91599, LG 2007-80440, LB 2010-123543. I sakene svarte lagretten nei på spørsmålet om forsettlig voldtekt og ja på spørsmålet om grovt uaktsom voldtekt.

¹⁶ Se Ballangrud, A.J. En analyse av straffeloven §§ 192 og 193 og den tilhørende rettspraksis. Kvinnerettslig skriftserie 71/2007). Problemstillingen er også tatt opp i Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)

¹⁷ Straffeprosessloven § 40 første ledd.

anbefaling nr. 19. Ombudet viser også til Voldtektsutvalgets forslag til tiltak på dette.

- h)* Regjeringen bør ta initiativ til å heve advokater og andre juristers kompetanse på menneskerettslige instrumenter knyttet til vold mot kvinner, herunder FNs Kvinnekonvensjon. Se Kvinnekomiteens konkluderende merknader pkt. 12.
- i)* Regjeringen bør ta initiativ til å løpende gjennomgå rettspraksis i voldtektssaker. I tillegg til å se på straffenivå, bør slike gjennomganger ta sikte på å avdekke uriktige frifinnelser og uriktig nedsubsumsjon.
- j)* Handlingsplanen må ses i sammenheng med Regjeringens videre arbeid med Juryutvalgets innstilling (NOU 2011:13 når sant skal skrives). Ombudet viser til vårt hørings svar der ombudet blant annet har påpekt viktigheten av juryordningen må endres slik at det lettere lar seg avdekke om kjønnsstereotyper har betydning for dommens resultat, jf KDK artikkel 5.

4. Styrke politiets arbeid med voldtektssaker

4.1 Få kunnskap om politiets arbeid med voldtektssaker

Etter det ombudet kjenner til, er det i dag få undersøkelser på politiets arbeid med voldtektssaker. Det er blant annet vanskelig å vite hvorfor så mange voldtektssaker henlegges. Ombudet mener det er behov for en omfattende gjennomgang av alle anmeldte seksuelle overgrep over en tidsbegrenset periode på nasjonalt nivå, der det blant annet bør ses nærmere på etterforskningen, om voldtektsbestemmelsen brukes i tråd med lovgivers intensjon, om det stilles strengere beviskrav i voldtektssaker enn i andre straffesaker, og på årsakene til henleggelse. En slik undersøkelse kan gi svar på hvilke mangler som må utbedres i politiet, men også hvorvidt det finnes stereotype oppfatninger om voldtektsoffer og gjerningsperson i politiets arbeid (se pkt 3.2). (Se for eksempel den svenske studien i boken *Övergrip mot kvinnor og barn* av Diesen & Diesen 2009).

Forslag til tiltak:

- k)* Regjeringen bør ta initiativ til å igangsette en større uavhengig nasjonal undersøkelse av politiets arbeid i voldtektssaker. Undersøkelsen bør se på både etterforskningsmetoder, bruk av bevis, saksbehandlingstid, beviskrav og hvorvidt stereotyper om fornærmede og gjerningsperson påvirker politiets behandling av saken.

4.2 Kontroll med henleggelse i voldtektssaker

Norge har blitt kritisert for det høye antallet henleggelse i voldtektssaker. Ombudet mener at det må iverksettes mer konkrete tiltak for å forsøke å rette seg etter kritikken. Ombudet mener derfor at alle henleggelse bør innrapporteres til Voldtektsgruppen ved Kripos, og at gruppen utarbeider rapporter over årsakene til henleggelsene.

Forslag til tiltak:

- l) Alle henleggelse i saker om seksuallovbrudd må innrapporteres til Voldtektsgruppen ved Kripos. Herunder bør det rapporteres på grunnene til henleggelsen og hvilke etterforskningsskritt som er foretatt i saken.

4.3 Voldtektsgruppen ved Kripos bør styrkes ytterligere

Så vidt ombudet kjenner til har prosentandelen henleggelse holdt seg relativt stabil de siste årene, også etter opprettelsen av egen enhet. Ombudet støttet Voldtektsutvalgets forslag til opprettelse av Sepol, men er samtidig positiv til at det er opprettet en egen voldtektsenhet. Ombudet mener at gruppen må være operativ hele døgnet etter modell av Sepol.

Forslag til tiltak:

- m) Voldtektsgruppen ved Kripos bør være operativ 24 timer i døgnet.
- n) Voldtektsgruppen ved Kripos bør evalueres. Herunder må undersøkes om opprettelsen av gruppen har hatt positiv innvirkning på politiets behandling av voldtektssaker.

4.4 Familievoldskoordinator og SO-team

Ombudet mener familievoldskoordinatorordningen har et stort potensiale ved at den blant annet kan bidra til større samarbeid på tvers av ulike etater, og sikre et mer helhetlig hjelpetilbud til voldtekts ofre. Ombudet er imidlertid bekymret over at ordningen ikke virker som tilsiktet, og viser til både JURKs telefonundersøkelse høsten 2010¹⁸ og TV2s gjennomgang i 2012.¹⁹

---

¹⁸ Tina S. Nordstrøm og Marte Johansen i Kritisk Juss 2011 s. 1-6: *Politiets familievoldskoordinator – en ordning som ser bra ut på papiret, men hva gir den i praksis?*

¹⁹ <http://www.tv2.no/nyheter/innenriks/regjeringen-bloeffe-om-familievoldssatsning-3711247.html>

Ombudet verdsetter at Regjeringen har iverksatt en gjennomgang for å utrede ordningen og hvor mange ressurser som faktisk bruker på familievoldskoordinatorerne i politidistriktene. Ombudet mener at familievoldskoordinatorordningen bør få plass i handlingsplanen mot voldtekt.

Forslag til tiltak:

- o) Det må sikres at det er en familievoldskoordinator i full stilling i hvert politidistrikt, i tråd med det uttalte målet i handlingsplanen mot vold i nære relasjoner (Vendepunkt) og i tråd med utgangspunktet i siste handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2012). Regjeringen bør ha kontinuerlig oversikt over at det faktisk avsettes midler til ordningen i distriktene.
- p) Det må opprettes egne team på seksuelle overgrep i alle politidistrikter, i tråd med handlingsplanen Vendepunkts mål og Voldtektsutvalgets forslag (NOU 2008:4 pkt. 8.7).

4.5 Særlig om politiets arbeid med voldtekt av personer med nedsatt funksjonsevne

Forskning viser at personer som har mistanke om at seksuelle overgrep mot utviklingshemmede finner sted, ofte ikke melder fra om dette.²⁰ Av 15 saker Dagbladet gikk gjennom høsten 2010, hadde kommunen unnlatt å melde fra til politiet om seksuelle overgrep i sju saker, til tross for at kommunen var varslet eller på annen måte fått mistanke om overgrep.²¹

Forskning viser at anmeldelser av seksuelle overgrep i flere tilfeller blir gitt lav prioritet og liten oppmerksomhet av politiet.²² En del av disse sakene blir henlagt med den begrunnelsen at det er kompliserte saker som sjelden fører til domfellelse. Det viser seg også at kognitive og kommunikative problemer knyttet til nedsatt funksjonsevne svekker de fornærmedes troverdighet. Ombudet har mottatt en klagesak som illustrerer dette problemet. En sak om seksuelle overgrep mot ei jente i barnehagealder med cerebral parese ble henlagt på grunn av

---

²⁰ Handegård og Olsen: *Vanskelig å snakke om? Arbeidsmiljø og rettssikkerhet for utviklingshemmede i skjermede virksomheter*. 2009".

²¹ Regjeringen har, på bakgrunn blant annet av Dagbladets artikkelserie, besluttet at det skal iverksettes tiltak for å bedre rettsvernet til personer med utviklingshemming.

²² Handegård og Olsen: *Vanskelig å snakke om? Arbeidsmiljø og rettssikkerhet for utviklingshemmede i skjermede virksomheter*. 2009.

vanskeligheter med å kommunisere med jenta. Ombudet konkluderte med at politiet handlet i strid med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven²³. Politiet har klaget på uttalelsen, og saken er sendt til Likestillings- og diskrimineringsnemnda for behandling der.

Forslag til tiltak:

- q) Handlingsplanen må ha et særlig perspektiv på ulike typer diskrimineringsgrunnlag, såkalt interseksjonalitet for også å omfatte sårbare grupper og deres integritetsvern.
- r) Regjeringen må påse at dommeravhør og andre avhør av personer med nedsatt funksjonsevne tilrettelegges for personer med nedsatt funksjonsevne.
- s) Voldtekstutvalgets forslag om at det bør innføres formelle krav til etterforskere som skal foreta sentrale avhør i voldtektssaker bør gjennomføres (NOU 2008:4 pkt 8.7).

5. Ytterligere styrking av voldtektsofferets stilling i straffeprosessen

5.1 Redusere belastningen av domstolsbehandling

Møtet med rettsapparatet kan være en skremmende opplevelse, og en rettssak kan være en stor belastning. Ombudet er bekymret for at kvinners visshet om dette kan føre til en vegring mot å anmelde voldtekten, og mener at voldtektsofferets møte med domstolene må få plass i handlingsplanen. Juryutvalget har i NOU 2011:13 foreslått en endring i straffeprosessloven som innebærer at lyd- og bildeopptak av en forklaring gitt i tingretten kan brukes under ankebehandlingen i lagmannsretten dersom ny forklaring vil innebære en uforholdsmessig tung byrde og det er forsvarlig ut fra sakens opplysning.²⁴ På denne måten vil fornærmede slippe belastningen med å forklare seg to ganger. Ombudet støtter utvalgets forslag, og viser til vårt hørings svar av 1. mars 2012.

Forslag til tiltak:

---

²³ Ombudets sak 10/2082.

²⁴ NOU 2011:13 s. 209

- t) Handlingsplanen bør ha som mål å tilrettelegge slik at domstolsbehandlingen oppleves som mindre belastende for voldtatte.

5.2 Hjelpetiltak i etterkant av voldtekt

Voldtekt har alvorlig helsemessige konsekvenser, noe den nylig fremlagte undersøkelsen til DIXI tydelig bekreftet. Undersøkelsen viste blant annet at de fleste voldtatte kvinner føler stor skam og skyld etter å ha blitt voldtatt, og at mange bærer på sinne og har selvmordstanker. Dette viser at det er et stort behov for psykiatrisk oppfølging og et tilgjengelig og tilrettelagt hjelpetilbud. Undersøkelsen fra Nasjonalt kompetanseteam for legevaktmedisin fra 2009, viste at det var stor variasjon i tilbudet ved de ulike mottakene. Ombudet viser videre til kvinnekomiteens generelle anbefaling nr. 19 pkt 24 b og k som anbefaler statene å ha egnede hjelpetiltak til voldtekts ofre. Det er også viktig at rettighetene gjøres gjeldende for kvinner i distriktene, jf002E kvinnekonvensjonen artikkel 14.

Forslag til tiltak:

- u) Ombudet viser til Amnestys innspill til handlingsplanen om lovfesting av overgrepsmottak, kvalitetssikring av overgrepsmottak og kostnadsfri psykologhjelp. Ombudet støtter disse innspillene.